Celkové rozdělení hudby

duchovní
- v chrámech
(gregoriánský chorál)

světská
- hudba na hradech a mezi lidem
k tanci i poslechu
(ve středověku potulní šlechtici, studenti- vaganti, rytířská kultura- trubadůři)

Původ hudby

- o podobě pravěké a starověké hudby si děláme představu z *archeologických nálezů* (nacházíme různé píšťaly, opracované zvířecí rohy)
- sloužila k pobavení
- měla funkci náboženskou

Hudba ve starověkém Řecku

- zde byla hudba na nejvyšší úrovni sáhla největšího postavení ze starověkých kultur

Použití
- měla funkci magickou - používala se při náboženských obřadech
- jako doprovod k dramatům - měla funkci výchovnou (estetickou) - měla zušlechťovat člověka

První dochovaná hudební památka

Seikilova píseň

- z 1. stol. našeho letopočtu, vytesána na náhrobním kameni
- jednohlasý, jednoduchý zpěv

Stela se Seikolovou písní

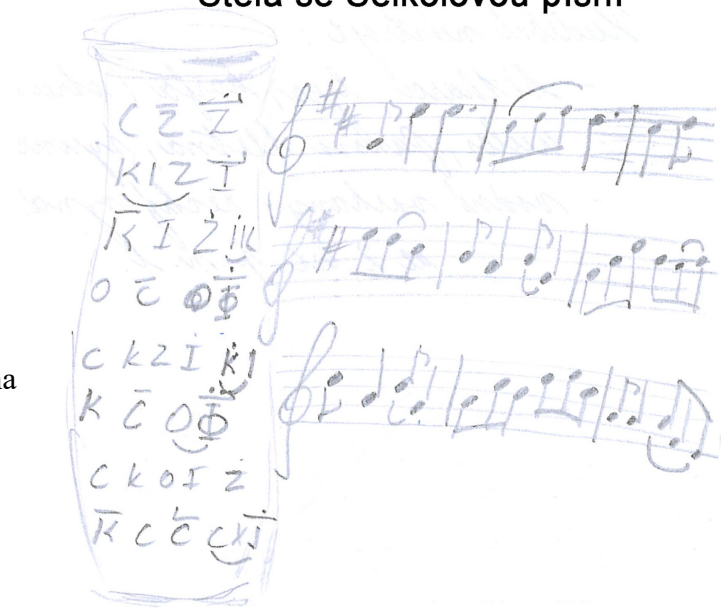

C Z Z KIZI K I Ż IK O C OΦ
Οσον ζής, φαίνου, μηδέν όλως σύ λυπού,
C KZI KIKC OΦ C K O I Z K CCCXJ
προς ολίγον εστί το ζήν, το τέλος ο χρόνος απαιτεί

Hudební nástroje

- kytara, Lyra, Harfa (strunné)
- aulos, panova flétna, syrinx (dechové)
- vodní varhany - řecký vynález ze 2. století před naším letopočtem

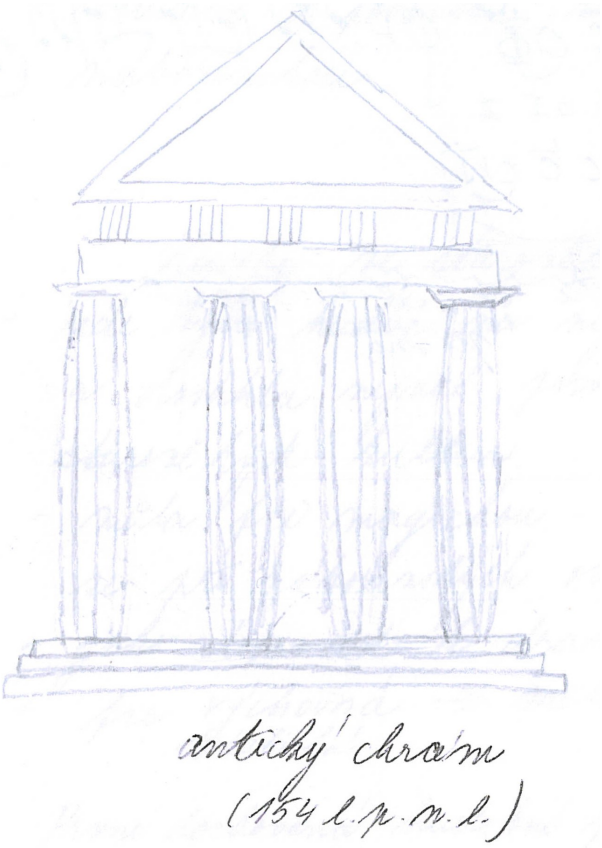

antické hudební nástroje

Středověk (5.až 15.století)

V raném středověku se vzdělanost soustředila téměř jen kolem klášterů - zde vznikla jedna z nejvýznamnějších forem duchovní hudby -

Gregoriánský chorál

- jednohlasý zpěv bez doprovodu nástrojů na latinské texty
- soubor křesťanských zpěvu v pomalém tempu bez určení taktu nebo délky not
- tyto liturgické zpěvy seřadil v 6. stol. n. l. papež Řehoř Gregorius Veliký

Hudba měla lidem přiblížit Boha (gregoriánský chorál je dodnes součástí bohoslužby)

Notace

- ve středověku vznikla potřeba zaznamenávat hudbu písemně

Neumy (neumatické písmo)

- vznikly kolem 9. století, podobaly se háčkům, čárkám, tečkám
- umisťovaly se na text a neudávaly přesnou výšku ani délku tónů, pouze směr melodie...

V 10. a 11. století byla vynalezena ***notová osnova*** - **Guido** /kvido/ **z Arezza**.

Později znaky nabírat tvar kosočtverců a čtverců, ve 13. století již znaky pro různě dlouhé noty a pomlky

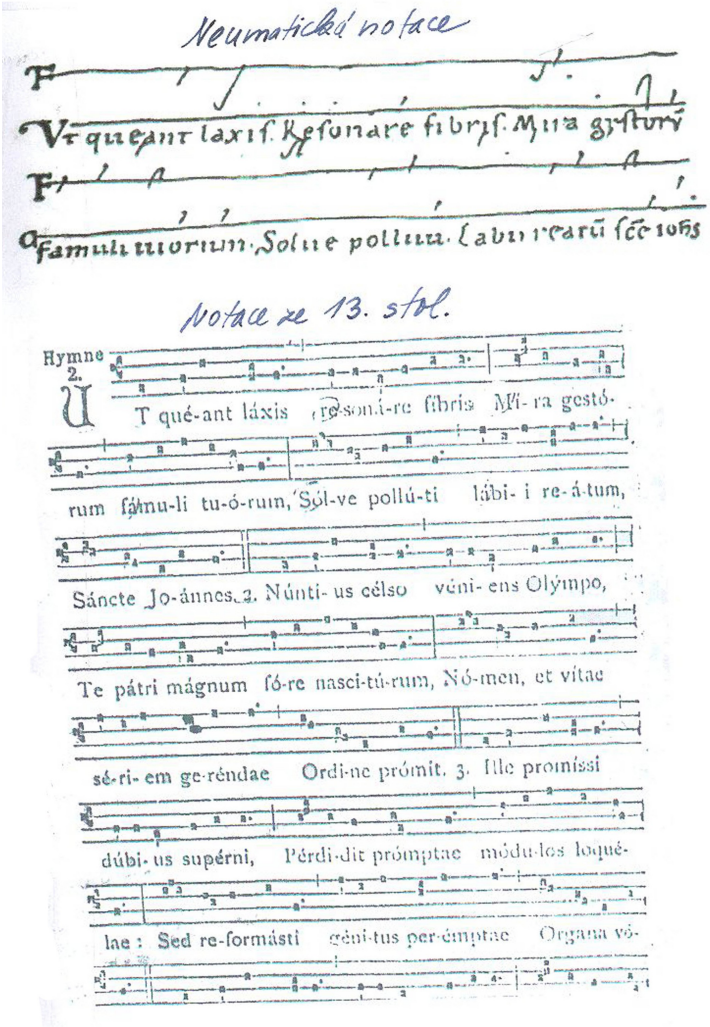

Dochovaná píseň Hospodine Pomiluj ny

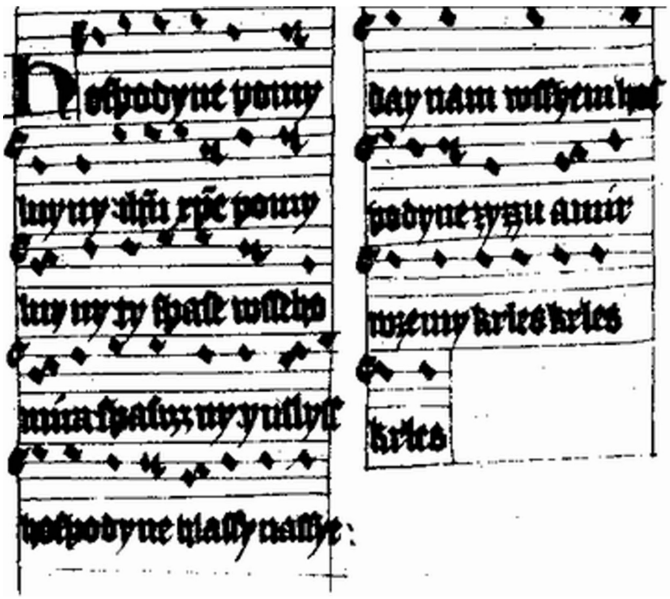

Text Hospodine pomiluj ny

Staročeština:

Hospodine, pomiluj ny! /smiluj se nad námi/
Jezukriste, pomiluj ny!
Ty, spase všeho mira, /Ty spasiteli veškerého světa/
spasiž ny i uslyšiž, /spas nás a vysliš/
Hospodine, hlasy našě!
Daj nám všěm, Hospodine,
žizn a mír v zemi! /hojnost a pokoj v zemi/
Krleš! Krleš! Krleš! /Kyrie eleison/

Nejstarší české hudební památky

Hospodine, pomiluj ny

(Hospodine, smiluj se nad námi)
- duchovní jednohlasá píseň z 10. století

Svatý Václave

- jednohlasá píseň z přelomu 12. a 13. století

Středověké světské písně

- světské písně a instrumentální skladby pěstovali již od raného středověku kočovní hudebníci (rytíři, zchudlí šlechtici, potulní studenti – vaganti)
- náměty ze společenského života, historie či politických událostí

Instrumentální hudba

Doprovodné nástroje:

- strunné drnkací: loutna, lyra (nazývaná též rotta), harfa
- smyčcové: fidula, rubeba, později trumšajt
- dechové dřevěné: zobcová a příčná flétna
- různé bicí nástroje

Hudební nástroje se nejprve vyvíjely, primitivní podoby až po předchůdce dnešních nástrojů. Samostatná instrumentální hudba existovala málo. *Nástroje nejprve sloužily jako doprovod ke zpěvu.*

Samostatná instrumentální hudba *existovala od pozdního středověku/ spíše od renesance.*

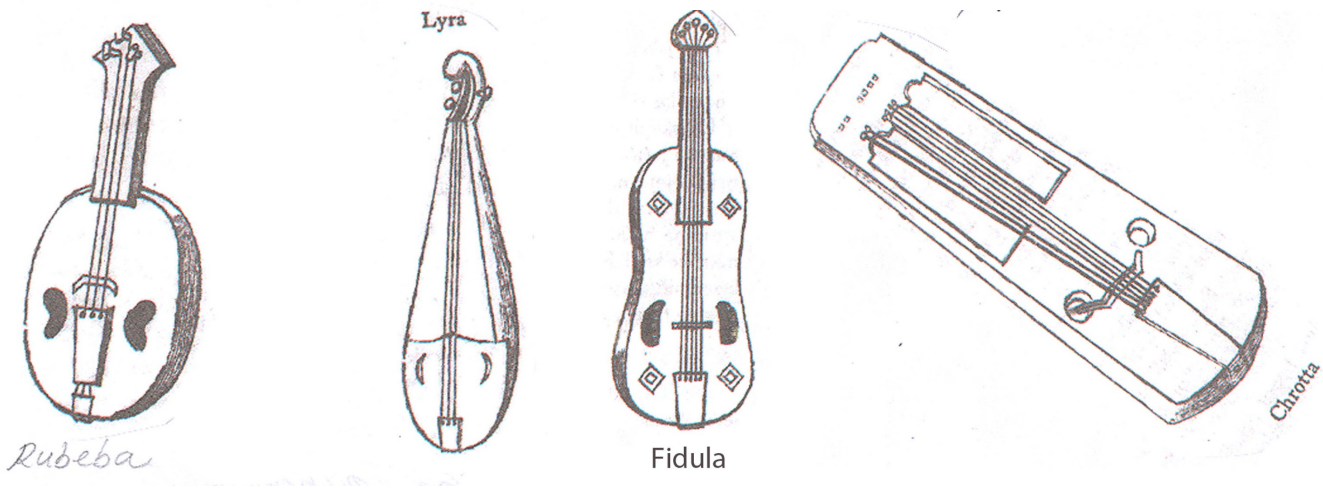

Rytířská kultura

- počátek **12. století** ve Francii, umění potulných rytířů - truvéři, trubadůři, v *Německu minnesängři* /minnesengři/
- dvorné chování, opěvování ženy, milostná lyrika
- spadá do *období gotiky*

Vícehlas

- z jednoduchého jednohlasu se postupně vyvinul vícehlas
- *od vrcholného středověku - až po renesanci patřila hudba vícehlasu - polyfonii*

Kontrapunkt

punctum kontra punctum
nota proti notě

- polyfonní skladebná technika
- každý hlas je stejně důležitý

Renesance (14. - 16.)

v době **Novověku** (spojuje se i s rokem objevení Ameriky - 1492)

slovo Renesance – *znamená znovuzrození, obrození*
↙
Renesance *navazuje na antiku* (v myšlení a architektuře)
– oproti středověkému myšlení soustředěného na Boha a duchovno, *se v renesanci obrací pozornost na člověka* → svobodná bytost schopná rozumového myšlení a rozhodování

Renesance *navazuje na antické ideály* a vzory
→ ve vzdělanosti, uctívání krásy, harmonie ducha a těla

Humanismus

- myšlenkový proud navazující na antické myslitele – hlavní zájem o člověka – jeho osobnost

Rozvoj vědy

- *přírodních vědy*: matematika, fyzika, astronomie
- alchymie, astrologie
- humanitní obory: filosofie, historie, filologie (= hluboká znalost jazyka včetně jeho vývoje a historie)

Umělci z jiné než hudební oblasti

Michelangelo – slavný sochař a malíř (socha Davida, výzdoba Sixtinské kaple ve Vatikánu)
Leonardo da Vinci – malíř, vynálezce i hudební skladatel (obrazy: Mona Lisa, Poslední večeře páně, Dáma s hranostajem..)
Sandro Boticelli – malíř (obrazy: La Primavera)

Charakter hudby

- rozšíření polyfonie (vícehlasu) – vzrostl počet hlasů – *ustálení 4 hlasů* (často se ale používal i 8mi hlas a více)
- oproti středověku, kdy hlasy psány pro sólo, nyní party psány pro sbor
- hlasy byly rovnocenné
- používala se **imitace – napodobení** → např. v kánonu

Zvuk renesanční polyfonie byl BOHATŠÍ.

Renesance byla především *érou* **vokální polyfonie.**

Skladebné druhy:

mše
s částmi Kyrie, Gloria, Sanctus, Benedictus, Agnus Dei...
- hudba k bohoslužbě - duchovní

madrigal
- italská světská píseň na texty tehdejších básníků - skladba vokální (pouze pěvecká)

Skladatelé formy
1. generace - moteto (imitace- napodobení)

2. generace (používala kánony)
- **ráčí** (postup) kánon
  (melodický motiv se obrátí podle vertikální osy- viděno na notové osnově- tedy je hran odzadu)
- **zrcadlový** kánon - motiv je obrácen podle horizontální osy
- kombinace předchozích kánonů

augmentace - rozšíření
diminuce – zkrácení

Harmonice Musices Odhecaton

-renesanční svazek vlámské vokální polyfonie vydaný O. Petruccin r. 1501

první vydaná hudební kniha

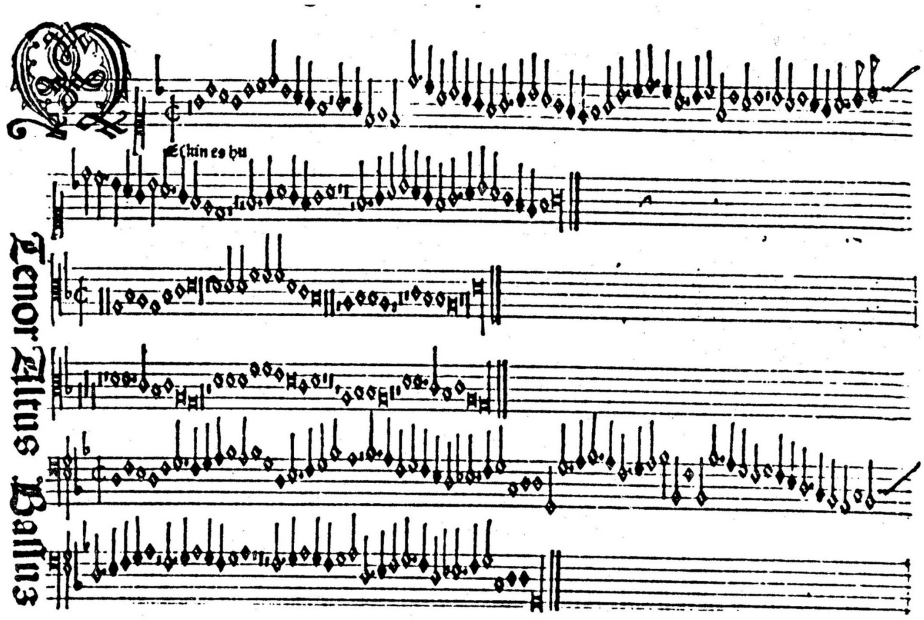

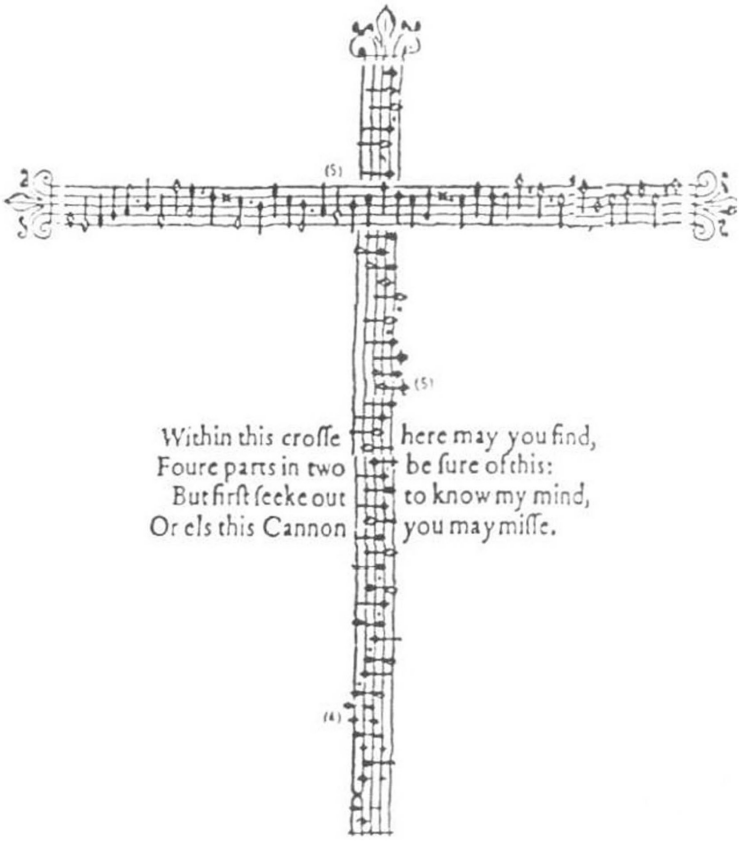

Renesanční (esoterická) notace
hádankový kánon Thomas Moley, 1597

Nástroje

- došlo ke zdokonalení dechových smyčcových nástrojů
- na konci renesance vznikly housle
- velmi populární byly různé druhy violu (viola da gamba - drží se mezi koleny jako violoncello; viola da braccio - drží se jako housle)
- existovaly různé druhy louten

vznikli:
z dechových nástrojů: fagot, trubka, pozoun
z klávesových: cembalo, spinet

Skladatelé:

G. P. da Palestrina
Josquin Després /žoskén dypré/
Orlando di Lasso

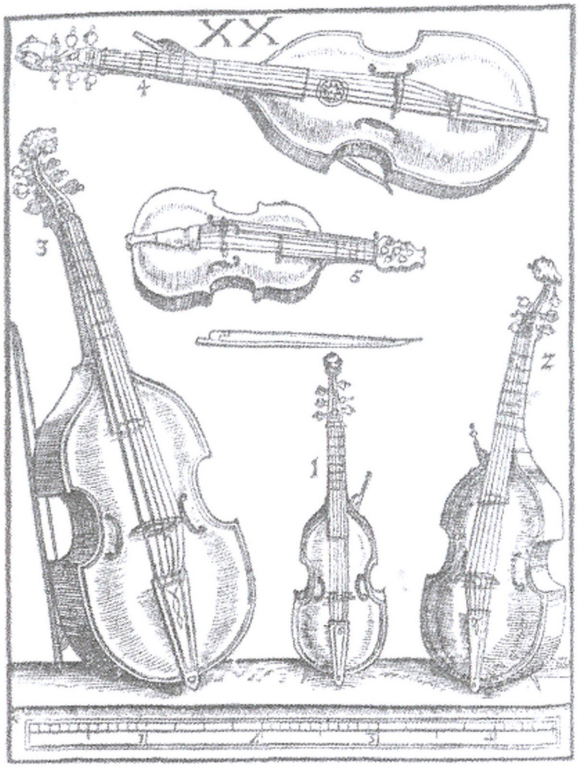

Obr. 2 Michael Praetorius: Smyčcové nástroje vyrobené ze dřeva.

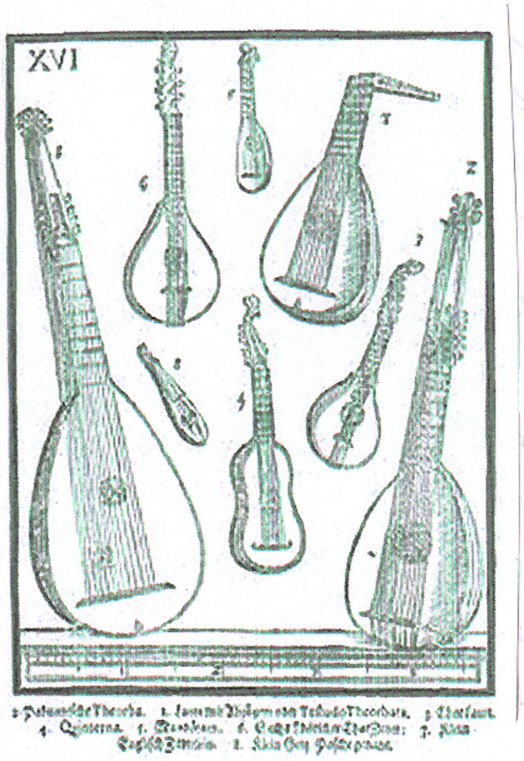

Druhy louten

Peter Claesz: Zátiší s hudebními nástroji (1628)

Renesance v Čechách

- kvůli husitským válkám se v Čechách rozvoj mírně zastavil

Kryštof Harant Polžic a Bezdružic

- byl všestranný umělec, politik, cestovatel
- měl neobyčejně široké vzdělání (získal jej v Innsbrucku, kde působ páže arciknížete F. Tyrolského..)
- ovládal 7 jazyků
- vlastnil vokálně-instrumentální kapelu
- vedl dětský sbor a instrumentální kapelu na dvoře císaře Rudolfa II. (byl dvorským radou a císařským komorníkem)
- po smrti Rudalfa II. nasedá na trůn jeho bratr císaš Matyáš, odchází ze služeb císaře Matyáše, na hradě Pecka se věnoval kompozici
- dochovaly se 3 jeho skladby - mše a dvě moteta
- 1618 přestoupil z katolické víry protestantské víře, za stavovského povstání se staví na stranu českých stavů (české stavy bojovali proti císařské vládě)
- neúspěšné tažení, kde české stavy prohráli bitvou na Bílé hoře
- s dalšími 27mi českými pány byl popraven roku 1621 - v důsledku politických události po bitvě na Bílé hoře

Lira da braccio

Raffaelino del Garba, zač. 16. st.

Dnes vyrobená lira da braccio

Guadenzio Ferrari (1480-1546), Dítě s violou

Lira da braccio od Francesco Linarol (1563, Benátky)

Lira da braccio, Giovanni Andrea z Verony, 1511

Viola da gamba

Jordi Savall
a diskantová viola da gamba

BAROKO

(1600 - 1750)

Název barocco - odvozeno z portugalského slova, které znamenalo perla nepravidelného tvaru.

Období 17. století bylo poznamenáno třicetiletou válkou (odstartovala je bitva na Bílé hoře roku 1620), poprava českých pánů a šlechticů roku 1621 na Staroměstském náměstí, následovala ztráta Českého království, Čechy byly dále v područí Habsburků).

Po renesanci nastal opět obrat k duchovnu.

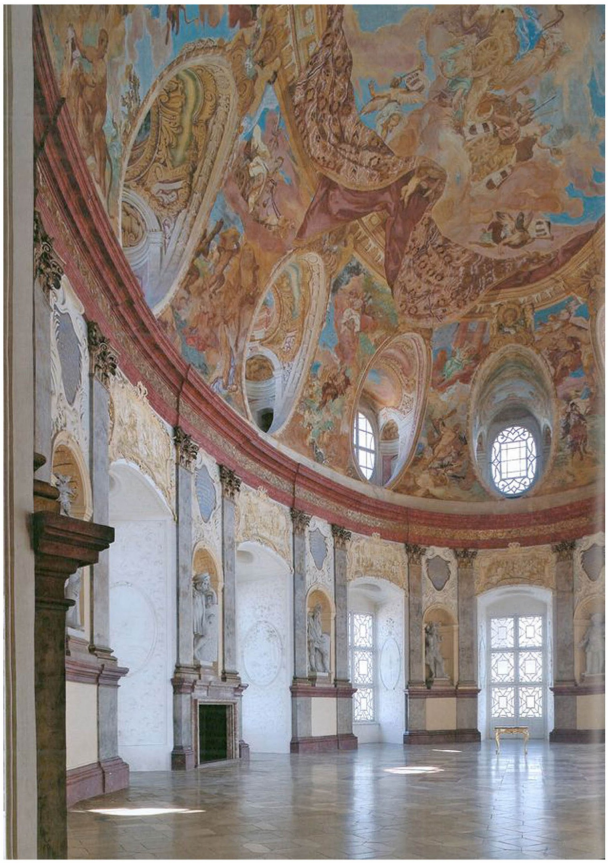

Vranov nad Dyjí, sál předků Athanů, fresky J. M. Rottmayr, 1695

Společné prvky:

(spolu s jinými uměleckými směry)

velkolepost
zdobnost (v hudbě ornamentika: trylky a jiné ozdoby; v architektuře: štuky, zlacení, intarze aj..)
složitost (nepravidelné linie v architektuře, rozevláté linie a dramatické výrazy v sochařství a malbě)
kontrast (v hudbě se střídá hra více nástrojů proti částem, kdy hrají sólisté – orchestr x sólům = *concerto grosso*, v malířství změna barev, dále ***šerosvit*** (světlo versus stín))
silný umělecký účinek
dynamičnost, drama, výraz

Homofonie

- v baroku se prosadil způsob doprovázeného jednohlasu – generál bas = **basso continuo** (vyskytuje se ve všech skladbách v baroku)

basso continuo

generál bas - basso continuo = číslovaný bas
akordický nástroj (většinou cembalo, mohla být i loutna či barokní harfa) vede basovou linii a nad ní improvizuje harmonii podle čísel, jenž udal skladatel. Basová linka akordického nástroje (např. levá ruka cembala) je zdvojena violoncellem či jiným basovým nástrojem (fagot)

1 1750 – úmrtí J. S. Bacha